

Sant Petersburg i el 'Tirant'

Tirant lo Blanc ha tornat a guanyar una nova batalla: l'estrena del ballet inspirat en les seues gestes a la ciutat russa de Sant Petersburg. Josep Piera en va ser testimoni.

No he sentit mai atracció pels països del fred. I menys encara per aquells on, de tanta gelor com fa, se'ls congelen les idees. Per això, entre altres coses, no havia sentit cap curiositat de visitar Rússia quan era la Unió Soviètica. I no és que siga cap anticomunista ferotge, jo. Sóc, això sí, un home del sud a qui la fredor excessiva espanta (el fred és mort, per a mi), a qui el gel només agrada en glaçons dins un got de whisky. Posats a socialismes reals, doncs, sempre he preferit el cubà, que té ritmes i calors d'una sensualitat tropical; a Cuba, com a mínim, sé que no hi moriria amb un somris patètic a causa de les baixes temperatures...

Vull dir que, si em va plaure la idea de venir a Sant Petersburg ara que ja no és Leningrad, no va ser solament pel privilegi que suposava poder assistir a l'estrena mundial del primer ballet sobre Tirant lo Blanc —un dels nostres clàssics, cada dia més i més universal—, sinó també perquè aquest esdeveniment artístic fóra a l'agost. I a l'agost, a Sant Petersburg, plou i fa sol com en una somiada primavera, m'havien dit per acomboiar-me a anar-hi. Ningú no em digué res, però, dels mosquits; i hi són abundants, agressius i sorollosos, en aquesta apoteòsica i humida Venècia nòrdica, tot i ser tan curtes les nits, i tan belles.

Les nits d'agost, a Sant Petersburg, bé que ja no siguen les famoses nits blanques de juny que tant fascinaven Fiódor Dostoievski i tant impressionaren Montserrat Roig, continuen sent precioses. Són unes nits de pel·lícula en blanc i negre, aquestes nits d'agost a Sant Petersburg; unes nits suaus, d'una grisor lluminosa que acaba prenent un to lila, com d'un capvespre continu, que a poc a poc transforma els carrers i les perspectives de la ciutat en un grandios escenari on el silenci es fa músiques i les ombres que hi passen —poques, tèrboltes i solitàries—, semblen ballarines en dansa, de tan àgils i fugisseres.

Però, ironies climàtiques a banda, Sant Pe-

tersburg (abans Leningrad, abans Petrograd, i més abans Sant Petersburg), és una ciutat que ofereix un món de sorpreses, un món literari fabulós, entre la realitat i la llegenda, a la memòria i la vista. Un món canviant no només de nom, que fascina el viatger europeu en veure, vius, ambients culturals que entre nosaltres semblen pura fantasia lírica quan no subtils nostàlgies decadentistes.

La primera impressió que regala Sant Petersburg quan s'hi arriba amb avió (hi ha qui ho fa amb vaixell per riu des de Moscou, o per mar des de la veïna Finlàndia, ara d'estiu, naturalment), és la d'una ciutat plana, sense altures vanitoses i bellament enjardinada, amb un verd predominant que seria el desig de moltes magroses vaques.

L'entrada a la ciutat, venint de l'aeroport, es fa per l'avinguda de Moscou, d'un estil arquitectònic uniforme que degué ser revolucionari en el seu temps i que ara fa la sensació —als ulls europeus, és clar—, d'una monotonia mediocre, semblant a la de molts edificis de la Itàlia feixista, però amb el toc obrer del règim soviètic; sorprèn, si més no, aquest urbanisme de grans parcs amb arbredes, de carrers rectes amplíssims, que sembla la decoració d'un drama decrepit, o d'una pel·lícula del realisme social, amb cotxes, tramvies i autobusos que fan pena. Tot plegat, i d'entrada, la panoràmica queda tristament envellida, a pesar de la llum amable i el sol que du la gent a eixir a llegir als parcs.

Sant Petersburg, però, canvia quan s'arriba a les àmplies perspectives de la ciutat històrica creada per Pere I, també anomenat "el Gran", tsar de totes les Rússies, qui se la imaginà sencera; és quan s'entra de ple en la més famosa de les avingudes, la Perspectiva Nevski; aleshores, quan comences a caminar entre ponts i canals d'una elegància tranquil·la, entre edificis d'estil rococó, juganers i alegres, o d'un neoclàssic imperial i sobri, la ciutat es fa dialogant, suggerent i delicadament passejable.

Sant Petersburg sembla una apoteòsica i humida Venècia nòrdica. Quan comences a caminar entre ports i canals d'una elegància tranquil·la, entre edificis d'estil rococó, juganers i alegres, o d'un neoclàssic imperial i sobri, la ciutat es fa dialogant, suggerent i delicadament passejable.

La primera imatge avorrida canvia i les evocacions resulten unes altres, ben estimulants; Sant Petersburg, per poc que la passeges, se't transforma en una plàcida Venècia barroca, en una París vora mar, bé que amb un aire napolità que s'acreix quan més la camines, més la contemples i més te'n parlen; sembla també, a moments, una ciutat aturada en la memòria d'Europa, una ciutat que tant evoca luxes superbs com tragèdies apocalíptiques.

Quina grandiosa metròpoli, aquesta! Sant Petersburg, nascuda com una fortalesa de frontera al bell mig de la desembocadura del riu Neva, convertida després en residència

paradisíaca i feliç d'aquells emperadors capritxosos, cruels i cultes, que van ser els tsars i tsarines de Rússia, que regalaven palaus als amants amb la generositat esplèndida del seu poder absolut. Quina magnífica urbs europea, italiana de colors, francesa en el concepte i tan russa d'esperit! Quina bella ciutat, primer fortalesa, després jardí, després infern, després presó i ara un immens escenari d'esperances!

Sant Petersburg és una ciutat jove (tres-cents anys són pocs per a una metròpoli), esplèndida i riallera durant els seus primers temps de vida —els segles XVIII i XIX—, envellida de colp durant el segle XX, per culpa

de les revolucions i de les guerres, en principi guanyades i finalment perdudes. Tot el drama aspre i brutal del nostre segle, el reflecteix, magnífic, aquest espill esquerdat d'Europa; el reflecteixen els canals i les avingudes, els rostres d'ulls clars de la gent —d'una transparència trista—, els seus compositors i les seues músiques, els seus pintors i paisatges, la seua literatura, des de les novel·les de Fiodor Dostoievski als poemes d'Anna Akhmàtova, com ara aquest bocí del seu *Rèquiem*:

“Fou a la matinada quan ells se l'emportaren.

Jo anava al teu darrere com darrere d'un mort.

Dins de la cambra fosca ploraven criatures

I el ciri beneït de sobte s'esfondrà.

En els llavis t'enduïes fred del bes de la icona,

I, al front, una suor mortal. Cal no oblidar.

Seré com les mullers dels soldats del tsar Pere

Allà al peu de les torres del Kremlin, udolant.”

(Versió de Mònika Zgustová i Maria Mercè Marçal).

El motiu d'aquest viatge a Sant Petersburg, ja ho he dit, ha estat l'estrena mundial d'un ballet dedicat a Tirant lo Blanc, el nostre heroi cavalleresc, creat per Joanot Martorell, aquell arruïnat i imaginatiu cavaller valencià del segle XV, nascut en una petita Florència literària, com diuen que era Gandia en aquells segles llunyans; un ballet amb música de la compositora catalana Leonora Milà i amb coreografia de Iuri Petúkhov, primer ballarí del Teatre d'Opera i Ballet Mússorgski.

Amb aquest motiu vaig anar-hi, formant part d'una expedició catalana on, a més de la pianista esmentada i del seu marit, Joan Deltell, productor de l'espectacle, hi havia personatges com l'actriu Carme Sansa (potser una futura Plaerdemavida?) i Antoni Ribas, el director de cinema, que abandonà per uns dies la seua residència contestatària a la plaça de Sant Jaume, a Barcelona, per traslladar-se a Sant Petersburg i començar a visualitzar el que s'anuncia com la pròxima filmació seua, igualment inspirada en Tirant lo Blanc i aquest ballet. Tota una colla d'arrauxats expedicionaris de la cultura catalana que en pocs dies ens férem companys i còmplices d'aquesta aventura tirantiana a Sant Petersburg.

Iuri Petúkhov (dalt) i Irina Kirsànova, els nostres Tirant i Carmesina. No cada dia s'estrena un ballet inspirat en el nostre clàssic, i menys encara amb ballarins russos i a Sant Petersburg.

El Teatre Mússorgski ha estat, doncs, el nostre centre de cites obligades, sempre pendents dels assaigs i la preparació de l'estrena. No cada dia es munta un nou ballet a Sant Petersburg, i menys sobre un motiu com el Tirant lo Blanc, tan exòtic per a ells com entranysable per a nosaltres.

Situat a la plaça de les Arts, cap allà on indica l'estàtua de Puixkin —diuen els artistes de l'escena, amb un somriure—, el Teatre Mússorgski, conegut també per Teatre Mali, és el segon en importància pel que fa al ballet i un dels nobles edificis neoclàssics que conformen aquesta famosa plaça, dissenyada per Carlo Rossi, al centre més cèntric de Sant Petersburg.

Així, tot i haver tingut temps de visitar els llocs i paratges més emblemàtics de Sant Petersburg, com ara la catedral de sant Pere i sant Pau, amb la seua agulla daurada (en record de Montserrat Roig, a qui havia llegit a l'avió), o el monestir Smolni, tan divertit i frívol com angèlic i puríssim, o la laura d'Alexandre Nevski amb el seu cementiri recollit, o l'Ermitage amb tantes sales i obres grandioses; de passejar amb barca pels canals més cèlebres, de volar-la en helicòpter o d'assistir a variats espectacles —Sant Petersburg és una ciutat amb teatres pertot arreu—, la major part del viatge l'hem passada veient ballet. Certament, he vist més ballet rus en una setmana que en tota la meua vida.

No sols he seguit els darrers assaigs del Tirant (un altre espectacle nou per a mi, aquest dels assaigs en directe), i les tres representacions oficials, sinó que he vist altres ballets, com *El llac dels cignes* o una selecta antologia de moments culminants de les més famo-

ses peces, feta al petit teatre de l'Ermitage, amb participació de les millors figures del ballet rus actual, entre les quals hi havia Iuri Petúkhov mateix i Irina Kirsànova, els nostres Tirant i Carmesina.

Així, del teatre anàvem a l'hotel Europa, un dels mítics de la ciutat, acuradament restaurat i dels pocs que funcionen dignament en aquests temps d'escassetats a Rússia. Perquè si en qüestió de ballet es pot dir que Sant Petersburg és una meravella, no és el mateix en cosa gastronòmica, a pesar del caviar, no tan abundós com la majoria imagina, ni tan bo, si no s'escull bé el restaurant entre els de luxe, com la *brasserie* de l'Europa, o el de l'hotel Astòria, o el SanktPetersburg..., tots ells amb música de piano o violins en directe, això

sí. I és que sí, de menjar, no se'n troba tant com caldria, de músics i de música n'hi ha fins i tot a les cantonades dels ponts, a les entrades dels parcs, o al lloc més inesperat. La cuina russa sembla que no existeixi, ara mateix, a Sant Petersburg, o es limita a la carn i al peix fumat, sempre acompanyat de cogombre. O no n'hi ha, o no n'hem sabut trobar els llocs, a pesar de demanar-ho insistentment als nostres acompanyants russos. Tots els restaurants m'han semblat cars per la qualitat i la diversitat de l'oferta, tots.

D'aquesta manera, entre assaigs de ballets russos, assaigs de restaurants de cuina russa i visites ací i allà, ens van anar passant els dies, fins que arribà l'estrena esperada del ballet sobre el Tirant. I l'estrena va ser el 8 d'agost, una data memorable, sens dubte, per a la nostra història cultural. No cada dia, torne a dir-ho, s'estrena un ballet inspirat en el nostre clàssic, i menys encara amb ballarins russos i a Sant Petersburg.

En rus, el títol del ballet era *El cavaller Blanc*, un nom que va semblar-me immaculat i plenament simbòlic. En rus, van dir-me, Tirant sona a tirà, i n'estan farts, de tirans i de dictadors, els russos; farts de dictadors i de dictadures, sempre dolentes i brutals, encara que siguin, o se'n diguen, del proletariat.

La nit del 8 d'agost, l'estrena mundial d'*El cavaller Blanc*, va ser un esdeveniment. I ho dic com a testimoni que en vaig ser. I ho va ser ja des del primer moment, amb el Teatre Mússorgski ple d'un públic expectant (aquella era l'única estrena de la temporada, i la primera coproducció amb una empresa artística estrangera), que esperava atent i curiós el nou ballet. Aquella nit, a més, es feia realitat un somni, o més que un somni, el treball artístic

Tres imatges de la ciutat: el cartell d'«El cavaller blanc», la tomba de Dostoevski i els ulls tristos d'una xiqueta russa. Sant Petersburg és una ciutat que ofereix un món de sorpreses, un món literari fabulós, entre la realitat i la llegenda, a la memòria i la vista.

de moltes persones i, en especial, de dues: la compositora catalana Leonora Milà i el ballarí i coreògraf rus Iuri Petúkhov. Gràcies a ells, doncs, és com jo puc dir, ara, que Tirant lo Blanc, el protagonista de la novel·la de Joanot Martorell, ha obtingut una altra de les seues sonades victòries, tan real com extraordinària. La victòria, o l'èxit, de conquerir (conquistar, certament, en el sentit seductor) una ciutat tan apoteòsica i bella com Sant Petersburg.

No sóc ningú, jo, per a fer cap valoració crítica d'aquest ballet. No sóc cap crític musical. No m'atreviré, per tant, a dir que l'espectacle de Iuri Petúkhov siga cap "meravella de meravelles", com féu un francès amb Vàslav Níjinski quan el va veure ballar a París per primera volta. Deixe aquesta mena de comentaris, doncs, als especialistes, que n'hi havia el dia de l'estrena, vinguts de Moscou i d'altres bandes (bé que cap de Barcelona, ni de València, ciutats segurament massa llunyanes). Però sí que puc dir, i és el que pretenc, que durant la representació d'aquesta obra em vaig sentir, com mai abans, un espectador privilegiat.

I en vaig gaudir plenament, i conscientment, d'aquest privilegi, com a mi m'agrada: donant-me amb tots els sentits a l'espectacle, des del primer moment; des del moment en què, amb una densitat èpica colpidora, encara a teló baixat, van començar a sonar les notes orquestrals, greus i emotives, d'una cançó popular catalana... "Els segadors".

Mai, fins en aquesta nit lluminosa, d'un esplendor grisós que es tornava violeta a poc a poc, no havia tingut l'oportunitat de veure l'actuació d'un ballet rus en directe, amb un motiu tan particularment pròxim com aquest del Tirant, i menys a Sant Petersburg. Supose

Sant Petersburg, per poc que la passeges, se't transforma en una París vora mar, bé que amb aire napolità. Sembla també una ciutat aturada en la memòria d'Europa, una ciutat que tant evoca luxes superbs com tragèdies apocalíptiques.

que es podrà comprendre, per tant, la meua fascinació. No cada dia (ni cada nit tampoc, per màgica que siga), em veig en una llotja d'un teatre rus, com a testimoni d'un fet estètic semblant, tan lluny i tan dins alhora del meu món de ficcions i de paraules. La meua seducció va ser total, des del començament fins al darrer gest de la dansa final. I ho va ser tant la nit de l'estrena, com durant les dues representacions següents, sempre a teatre ple.

Encara ara, que escric aquest reportatge des de casa, sent els aplaudiments d'aquell públic que omplia de gom a gom el Teatre Mali; un públic majoritàriament rus i entès en qüestions de ballets, que cridava *bravos* entusiastes. I encara ara, també, tinc la sensació que aquest públic va gaudir més que jo de l'espectacle.

Per això, encara ara em demane quina va ser la lectura d'aquesta obra per a ells nova, desconeguda abans i fins a un cert punt exòtica; una obra o ballet actuals, tot i basada en una novel·la catalana del segle XV, a penes si coneguda per les famoses referències de Miguel de Cervantes entre una minoria de russos (encara no hi cap edició del *Tirant lo Blanc* en rus).

I a aquesta pregunta no formulada, em responc que alguna cosa profunda movia aquestes danses que interpretaven una història de batalles i d'enamoraments, de guerres i de paus, de foscos i de llums, de negres i de blancs; alguna cosa desitjada de molt temps, que tant portava la descoberta d'una tradició amagada —la vera tradició cultural europea—, com la necessitat urgent de creure en nous ideals o esperances de futur.

Aquest lluminós afany idealista, que ve d'un passat i d'una memòria salvats (expressats en la recerca i el retorn a la millor tradició moderna dels ballets russos), i que vol anar i va cap al futur (la voluntat de tornar a ser Europa), aquest Tirant lo Blanc de Iuri Petúkhov el simbolitzava plenament.

I era bonic, i és bonic, que un cavaller blanc arribat a Sant Petersburg des d'una Mediterrània llunyana, vencedor de mil batalles, tinguera aquella seducció ideal, tan russa.

Potser es deu, em dic com a resposta, al fet que els russos, volent fugir del materialisme que ha fet del seu país una presó, necessiten ara com mai bells somnis. I pot ser que el Tirant els n'haja dut un, sota forma de ballet.

Josep Piera